

LATVIEŠU VALODĀ

1. daļa. Teksta lapa

Iepazīsties ar norādījumiem.

1. un 2. daļas darba lapās ieraksti kodu, kuru tu saņēmi, ienākot eksāmena telpā.

Katru koda ciparu raksti salasāmi tam norādītajā vietā.

Eksāmenā veicamo uzdevumu skaits, iegūstamo punktu skaits un paredzētais izpildes laiks:

Daļa	Uzdevumu skaits	Punktu skaits	Laiks (min)
1. Teksta satura un valodas līdzekļu analīze	14	50	120
Starpbrīdis			
2. Tekstveide (pārspriedums)	1	30	80

Eksāmena 2. daļas uzmetuma un darba lapu saņemsi pēc starpbrīža.

Darbu veic ar tumši zilu vai melnu pildspalvu. Ar zīmuli rakstītais netiek vērtēts.

Eksāmena norises laikā eksāmena vadītājs skaidrojumus par uzdevumiem nesniedz.

Pildot eksāmena darbu, ievēro uzdevumu nosacījumus.

Eksāmenā izmantotie teksti pielāgoti atbilstoši eksāmena uzdevumu mērķim.

Raksti salasāmi.

Pie izglītojamajiem un personām, kuras piedalās eksāmena nodrošināšanā, no brīža, kad viņiem ir pieejams eksāmena materiāls, līdz eksāmena norises beigām nedrīkst atrasties ierīces (planšetdators, piezīmjdators, telefons, viedpulkstenis u. c.), kuras nav paredzētas Valsts pārbaudes darbu norises darbību laikos.

Izlasi tekstu!**Teātra leģenda Harijs Liepiņš – aktieris ar staltu stāju un šerpu raksturu**

1. Harijs Liepiņš – izcilākais aktieris pēckara Latvijā, apveltīts ar vētrainu dabu un spožu fantāziju. Viņš bija Dailes teātra leģendārā režisora Eduarda Smiļģa iemīļotākais aktieris. 20. gs. 50. gados viņš uz skatuves spēlēja gandrīz katru vakaru. Savā mūžā viņš nospēlēja gandrīz visu, par ko aktieris var sapņot – Romeo, Hamlets, Gesta Berlings, barons Minhauzens, kņazs Miškins, Ričards III. Tomēr visu lomu loma bija Tots Raiņa lugā *Spēlēju, dancoju*. Šī izrāde tika spēlēta vairāk nekā 20 gadu – tas bija viens no Eduarda Smiļģa spilgtākajiem iestudējumiem. Ar 1956. gada sezonu, kad Harija Liepiņa Tots uznāca uz Dailes teātra skatuves, šis Raiņa varonis kļuva par viņa mūža lomu.

2. Liepiņš bija mīlēts, cienīts un novērtēts. Aktiera jaunības gados bieži no Dailes teātra reklāmas vitrīnas pazuda viņa fotogrāfijas – tās čiepa meitenes, kuras bija viņā iemīļējušās.

3. „Mūsu darbā ir viens salds medus piliens, kas dod milzu gandarījumu – absolūtais kontakta moments ar skatītāju,” savulaik atzina aktieris. „Lai to sasniegtu, ir caur sevi jācenšas dot vairāk nekā saņemt pretī.”

4. Liepiņš savu slavu un skatītāju atzinību kala uz skatuves. Viņš nemeklēja aplinkus ceļus, lai veidotu karjeru. Pēc rakstura viņš bija pietiekami neatkarīgs, nebrāļojās ar priekšniekiem, neliekuļoja un nepielīda režisoriem. Viņš arī necentās nocelt kolēģiem lomas – to viņam bija pietiekami.

5. Harijs Liepiņš bērnībā bija vecmāmiņas Grietas Liepiņas aprūpē. Vēlāk aktieris atzinis, ka vecmāmiņas rokās izraudājis pirmās sāpju asaras un viņai boksterējis* priekšā ābeci, bet svētdienu rītos kopīgi pilnā balsī dziedājuši garīgas dziesmas. „Viņa bija mana pirmā lielā partnere dzīvē un mākslā un, kad 1935. gada rudenī devos pie mātes uz Rīgu, lai sāktu skolas gaitas, ceļamaizē deva man līdzī vēlējumus: „Nedar’ nekad otram to, ko tu negribi, lai otrs tev dar’.””

6. Pamatskolas laikā zēns izpelnījās piezīmes par izrādīšanos un jau desmit gadu vecumā operā spēlēja statista lomiņu, par ko saņēma 20 santīmu par vakaru. Viņu aizrāva operas krāsu, gaismu un mūzikas pasaule.

7. Tad Harija liktenī iejaucās karš. Sešpadsmit gados jaunieti iesauca vācu gaisa spēku izpalīgos, kur viņš pieredzēja tās kara šausmas. Kad 1946. gada rudenī Hariju atbrīvoja,¹ viņš atgriezās Rīgā un pieteicās Dailes teātrī,² un arī veiksmīgi sāka tajā strādāt. Apcerot savu nonākšanu teātrī,³ Liepiņš atmiņu grāmatā *Pēr,⁴ tu melo!* raksta: „Droši vien toreiz es vēlējos paspīdēt apkaimes meiteņu priekšā. Protams,⁵ arī pārbaudīt savas iespējas.”

8. Tomēr vislielāko pieredzi veidoja saskarsme ar izcilo režisoru Eduardu Smiļģi. Sākumā Smiļģis pret Liepiņu bija skarbs un nežēlīgs. Aktieru pazemošanu viņš uzskatīja par audzināšanas līdzekli. Arī Harijs to bieži piedzīvoja un smagi pārdzīvoja. Taču, lai vai kā, viņš bija iekritis Smiļģim sirdī, jo ātri vien režisors viņam piešķīra galvenās lomas.

9. Kad 1949. gadā jaunais aktieris pabeidza teātra studiju, viņš jau bija nospēlējis 22 lomas uz lielās skatuves. Viņš bija no tiem, par kuriem saka – dabas dots talants. Liela daļa jauno aktieru baidījās no skatuves, jutās sasaistīti, toties Harijs uz skatuves jutās kā zivs ūdenī.

10. Liepiņš teica, ka aktieris piedzimst trīsreiz: kad ierauga pasauli, kad saņem pirmo lomu un kad atrod savu tēmu mākslā. Un trešā piedzimšana esot tā izšķirīgākā.

11. Lai būtu labs rezultāts, jāiegulda liels darbs. Viņš arī neslēpa, ka uz mēģinājumiem dodas kā uz malkas zāģēšanu ar fuksīti*.

12. Vērtējot Harija Liepiņa devumu skatuves mākslā, tas lielākoties jāsaista ar režisoru Eduardu Smiļģi, kura vadībā aktieris nostrādāja astoņpadsmit gadu. Režisora vadībā aktieris izkopa emocionalitāti, teatralitāti, temperamentu, tāpēc lomu viņam netrūka. Ja daudzi aktieri gāja uz teātra mākslas padomi, lai dabūtu lomas, tad Liepiņa plāns bija tikt no tām vaļā.

13. Viņa kolēģe Venta Vecumniece atzīmē: „Hariju Liepiņu ar vistīrāko sirdsapziņu var saukt par pēckara paaudzes Smiļģa aktieri, kas savā talanta spilgtumā, aktierspēlē un dziļā emocionalitātē atbalsojās savam dižajam meistaram.”

(A. Bernāts. „Patiesā Dzīve”, 16.01.2022.)

* *Boksterēt* – mācīties lasīt, nosaucot katru burtu, lasīt pa zilbēm.

* *Fuksītis* – rokas zāģis ar vienu rokturi.

KODS

L A T 0 9

Teksta satura un valodas līdzekļu analīze

– tiek vērtēta pareizrakstība.

1. uzdevums (1 punkts).

Atzīmē ar „X”, kuru lomu var uzskatīt par H. Liepiņa mūža lomu!

Gesta Berlings	
Hamlets	
Romeo	
Tots	
Ričards III	
Miškins	

2. uzdevums (3 punkti).

Izlasi vēlreiz teksta 7.–9. rindkopu un uzraksti skaidrojumu, kā tu saproti tekstā pasvītoto frāzi!

Vēlējos paspīdēt apkaimes meiteņu priekšā – _____

Iekritis Smilģim sirdī – _____

Dabas dots talants – _____

3. uzdevums (3 punkti).

Aizpildi tabulu, izrakstot no teksta 9. rindkopas nepieciešamo vārdu/vārdu savienojumu!

Antonīms vārdam „mazas”	
Sinonīms vārdam „bīties”	
Frazeoloģisms	

4. uzdevums (3 punkti).

Pārveido un uzraksti tiešās runas teikumu netiešajā runā!

H. Liepiņš atmiņu grāmatā raksta: „Droši vien toreiz es vēlējos paspīdēt apkaimes meiteņu priekšā.”

5. uzdevums (5 punkti).**Izlasi vēlreiz 7. rindkopu tekstā un atzīmē tabulā ar „X” pieturzīmju lietojumu tekstā!**

	Atdalīts iespraudums	Atdalīts divdabja teiciens	Atdalīts palīgteikums	Atdalītas 2 neatkarīgas teikuma daļas	Atdalīta uzruna	Atdalīti vienlīdzīgi teikuma locekļi
1. pieturzīme						
2. pieturzīme						
3. pieturzīme						
4. pieturzīme						
5. pieturzīme						

6. uzdevums (3 punkti).**Aizpildi tabulu, ievērojot prasīto!**

Rindkopa	Sintaktiskā konstrukcija	Piemērs no teksta
1.	Savrupināta pielikuma grupa	
2.	Vienlīdzīgi teikuma locekļi	
13.	Piebilde	

7. uzdevums (2 punkti).**Izskaidro pēdiņu lietojumu teikumos!**

Savu nonākšanu teātrī H. Liepiņš ataino grāmatā „Pēr, tu melo!”.	
Vecmāmiņa ceļamaizē man līdzī deva vēlējumu: „Nedar’ nekad otram to, ko pats negribi, lai otrs tev dar’.”	

8. uzdevums (4 punkti).**Pārveido piedāvātos teikumus atbilstoši tabulā ierakstītajām prasībām, saglabājot teksta saturu un liekot nepieciešamās pieturzīmes!**

Par pirmajiem gadiem pēckara Dailes teātrī Harijs Liepiņš stāsta, ka tas ir bijis sajūsmu laiks, jo kara šausmas nomainīja romantisma vilnis.	<i>Tiešās runas teikums</i>
H. Liepiņa autobiogrāfija „Pēr, tu melo!” ir autora atmiņas, skatījums uz laiku un teātrī pieredzēto.	<i>Salikts pakārtots teikums</i>

9. uzdevums (3 punkti).**Uzraksti dotajiem teksta piemēriem atbilstošas H. Liepiņa rakstura īpašības!**

Teksta piemērs	Rakstura īpašība (lietvārds)
Viņš nemeklēja aplinkus ceļus, lai veidotu karjeru.	
Toreiz es vēlējos paspīdēt apkaimes meiteņu priekšā.	
Uz mēģinājumiem dodas kā uz malkas zāģēšanu ar fuksīti.	

10. uzdevums (3 punkti).**Pamato, kā tu saproti H. Liepiņa teikto par vecmāmiņu: „Viņa bija mana pirmā lielā partnere dzīvē un mākslā!” Pievērs uzmanību pasvītrotajiem vārdiem!**

11. uzdevums (6 punkti).**Turpini iesāktos jautājumus tā, lai uz tiem varētu atbildēt ar pilnu teikumu, izmantojot informāciju no 5. rindkopas!**

1. Kad _____
Atbilde. _____

2. Ko _____
Atbilde. _____

2. daļa. Tekstveide (pārspiedums)

Izvēlies vienu no piedāvātajiem tematiem un uzraksti pārspriedumu!

Darba apjoms – 250–300 vārdu.

Tirrakstā uzraksti izvēlētajā temata virsrakstu!

Argumentācijai izmanto vismaz 2 vai 3 kultūras/literatūras un/vai nozīmīgu sabiedrisko norišu faktus un personisko pieredzi!

Temati

1. Mans iedvesmas avots.
2. Mērķtiecība – ceļš uz panākumiem.
3. „Es saku jums jau dienas simt un piecas – lai puķi dabūtu, ir jānoliecas.” (I. Ziedonis)

Uzmetums.

Mutvārdu runas struktūra

1. Runas ievadā nosauc tematu, pamato tā izvēli, temata personisko un/vai sabiedrisko nozīmīgumu un aktualitāti!
2. Runas galvenajā daļā argumentācijai izmanto:
 - informatīvu tekstu vai literāru darbu, kas saistīts ar izvēlēto tematu,
 - faktus par sabiedriskajām un/vai kultūras norisēm Latvijā/pasaulē,
 - savu pieredzi.
3. Runas nobeigumā formulē vienu vai vairākas atziņas/secinājumus par izvēlēto tematu!
 - Runas laikā tu drīksti izmantot iepriekš pierakstītu plānu un runas saturam atbilstošus atslēgvārdus.
 - levēro runas ilgumu (3–5 minūtes)!
4. Sniedz izvērstas un pamatotas atbildes uz intervētāja diviem jautājumiem!

Mutvārdu runas struktūra

1. Runas ievadā nosauc tematu, pamato tā izvēli, temata personisko un/vai sabiedrisko nozīmīgumu un aktualitāti!
2. Runas galvenajā daļā argumentācijai izmanto:
 - informatīvu tekstu vai literāru darbu, kas saistīts ar izvēlēto tematu,
 - faktus par sabiedriskajām un/vai kultūras norisēm Latvijā/pasaulē,
 - savu pieredzi.
3. Runas nobeigumā formulē vienu vai vairākas atziņas/secinājumus par izvēlēto tematu!
 - Runas laikā tu drīksti izmantot iepriekš pierakstītu plānu un runas saturam atbilstošus atslēgvārdus.
 - levēro runas ilgumu (3–5 minūtes)!
4. Sniedz izvērstas un pamatotas atbildes uz intervētāja diviem jautājumiem!

1. vērtējums

EKSĀMENS LATVIEŠU VALODĀ
9. KLASE
 2024
 MUTVĀRDU RUNAS VĒRTĒJUMS

Skola _____

Intervētāja vārds, uzvārds _____ Datums _____

Vērtētāja vārds, uzvārds _____

Obligāti jāraksta pilns skolēna kods! (12 cipari)**Nepareizi ierakstītu ciparu drīkst labot, izmantojot korektoru!****Ja protokola lapā nav aizpildītas visas 20 ierakstiem atvēlētās ailes, neaizpildītās nedrīkst aizsvītrot vai veikt jebkādu ierakstus!**

	Skolēna kods	Tem. atkl., uzd. nos. izp. (4 p.)	Run. uzb. un plūd. (4 p.)	Argumentēšana (4 p.)	Vārdu krāj., gram. (4 p.)	Saziņa (4 p.)	Kopā (20 p.)
1.							
2.							
3.							
4.							
5.							
6.							
7.							
8.							
9.							
10.							
11.							
12.							
13.							
14.							
15.							
16.							
17.							
18.							
19.							
20.							

Vērtētāja paraksts _____

3. daļa (mutvārdu runa) Mutvārdu runas vērtēšanas kritēriji (20 punkti)

Vērtēšanas kritērijs	Snieguma apraksts, līmenis, punkti			
	I	II	III	IV
	(1 punkts)	(2 punkti)	(3 punkti)	(4 punkti)
1. Temata atklāsme un uzdevuma nosacījumu izpilde (vērtē tikai runā)	Temats nav pilnībā izprasts, skatījums ir virspusējs, bezpersonisks. Vērojamas novirzes no temata. un/vai Nav ievērots runas ilgums, runa ir īsāka par 3 minūtēm.	Temats tikai daļēji ir atklāts runas saturā. Runa nav mērķtiecīga, pieļautas novirzes no temata. Runātāja personiskā attieksme tiek atklāta daļēji, temata aktualitāte nav atklāta. vai Nav atklāta runātāja personīgā attieksme, temata aktualitāte ir daļēji atklāta. Runas ilgums pamatā ir ievērots, vai arī vērojamas nelielas nobīdes.	Temats ir izprasts un atklāts teksta saturā, taču tas ir paplašināts vai sašaurināts. Runātāja personiskā attieksme un/vai temata aktualitāte tiek atklāta daļēji. Runas ilgums (3–5 minūtes) ir ievērots.	Temats ir izprasts un skaidri atklāts teksta saturā. Ir atklāta runātāja personiskā attieksme, temata aktualitāte tiek atklāta un pamatota. Runas ilgums (3–5 minūtes) ir ievērots.
Punkti	1 punkts	2 punkti	3 punkti	4 punkti
2. Runas uzbūve un runas plūdums (runas plūdumu vērtē gan runā, gan saziņā)	Runas uzbūve tikai daļēji atbilst saziņas situācijai, tajā nav iekļautas vairākas teksta daļas (ievads, nobeigums). Runa ir haotiska. Runā ir nemotivētas pauzes, visbiežāk saistītas ar nepietiekamu vārdu krājumu. Runa ir monotona.	Runas uzbūve pamatā atbilst saziņas situācijai, taču tā nav pilnībā pārdomāta, tajā nav iekļauta kāda teksta daļa (ievads, nobeigums). Starp teksta daļām nav ievērota loģiska sasaiste. Var būt pauzes, meklējot vārdus. Pārspīlēti izmanto balss intonācijas. Būtiski atšķiras intonācija un paužu izmantojums runā un saziņā.	Runas uzbūve atbilst saziņas situācijai, saturs ir plānveidīgs un secīgi izklāstīts, tomēr atsevišķas teksta daļas nav proporcionālas – tās ir pārāk izvērstas vai sašaurinātas (piemēram, pārāk garš/īss ievads vai nobeigums). Dažkārt var būt pauzes, meklējot precīzāku izteiksmi. Cenšas izmantot balss intonāciju.	Runas uzbūve pilnībā atbilst saziņas situācijai. Runa ir strukturēta, teksta daļas (ievads, galvenā daļa, nobeigums) ir saturiski saistītas un samērīgas. Runā brīvi un pārliecinoši. Maina balss intonācijas, lai uzsvērtu teiktā jēgu.
Punkti	1 punkts	2 punkti	3 punkti	4 punkti
3. Argumentēšana (vērtē tikai runā)	Runā izmanto vispārīgus apgalvojumus, nepamato tos ar faktiem. Runa ir bezpersoniska. Nav sasaistes ar informatīvu tekstu vai literāru darbu.	Argumentēšanai izmanto tikai personisko pieredzi vai tikai faktus par sabiedriskajām un/vai kultūras norisēm Latvijā/pasaulē. Neizmanto atsauces uz informatīvu tekstu vai literāru darbu, kas saistīts ar izvēlēto tematu.	Argumentēšanai izmanto personisko pieredzi un vismaz vienu saprotami formulētu faktu par sabiedriskajām un/vai kultūras norisēm Latvijā/pasaulē. Izmanto vispārīgu informāciju no informatīva teksta vai literāra darba, kas saistīts ar izvēlēto tematu.	Argumentēšanai izmanto personisko pieredzi un skaidri un precīzi formulētus faktus par sabiedriskajām un/vai kultūras norisēm Latvijā/pasaulē. Pamatojumam izmanto informatīvu tekstu vai literāru darbu, kas saistīts ar izvēlēto tematu.

Punkti	1 punkts	2 punkti	3 punkti	4 punkti
<p>4. Vārdu krājums un gramatika* (vērtē gan runā, gan saziņā)</p> <p>*0 punktu, ja runā un saziņā pieļauj vairāk nekā 13 vārdu krājuma un/vai gramatikas kļūdas.</p>	<p>Nepietiekams vārdu krājums un grūtības vārdu izvēlē, izklāstot temata saturu un atbildot uz jautājumiem. Runas situācijai un komunikācijas nolūkam nepiemērots vārdu lietojums un pēc formas vienvērtīgi izteikumi.</p> <p>Runā pieļauj 10–12 vārdu krājuma un/vai gramatikas kļūdas.</p>	<p>Pietiekams vārdu krājums, lai izklāstītu skaidri runas saturu un atbildētu uz jautājumiem; taču atsevišķos gadījumos ir grūtības precīzu vārdu izvēlē, izpaužas liekvārdība.</p> <p>Runā pieļauj 7–9 vārdu krājuma un/vai gramatikas kļūdas.</p>	<p>Pietiekams vārdu krājums, lai izklāstītu runas saturu un atbildētu uz jautājumiem; runas situācijai un komunikācijas nolūkam atbilstošs vārdu lietojums.</p> <p>Runā pieļauj 4–6 vārdu krājuma un/vai gramatikas kļūdas.</p>	<p>Plašs, bagāts vārdu krājums (piemēram, sinonīmi, frazeoloģismi un citi iederīgi valodas līdzekļi). Runas situācijai un komunikācijas nolūkam atbilstošs vārdu lietojums, kas ļauj brīvi, skaidri un pārliecinoši izteikties par tematu un atbildēt uz jautājumiem.</p> <p>Runā pieļauj 1–3 vārdu krājuma un/vai gramatikas kļūdas.</p>
Punkti	1 punkts	2 punkti	3 punkti	4 punkti
<p>5. Saziņa (jautājumu izpratne un atbildes uz jautājumiem)* *0 punktu Nespēj vai atsakās atbildēt uz jautājumiem.</p>	<p>Atbild vismaz uz vienu jautājumu.</p> <p>Jautājumus izprot daļēji, nespēj pilnībā formulēt savu atbildi.</p>	<p>Atbild uz abiem jautājumiem.</p> <p>Jautājumus izprot, taču atbildes ir īsas, formālas vai pārāk vispārīgas.</p>	<p>Atbild izvērsti uz abiem jautājumiem. Jautājumus izprot, atbildes ir izvērstas, domu izklāsts skaidrs, taču kāda no atbildēm pilnībā neatsedz uzdotā jautājuma būtību.</p>	<p>Atbild izvērsti, precīzi un skaidri uz abiem jautājumiem. Spēj brīvi pamatot savu viedokli, attieksmi, vērtējumu.</p>

****Runas traucējumus, akcentu un neverbālos izteiksmes līdzekļus nevērtē.**